

Stelling:

Het aanleggen van vistrappen is lang niet altijd nodig

Fotografie: Sportvisserij Nederland

Ruim 25 jaar geleden riep de georganiseerde sportvisserij waterbeheerders op om wat te doen aan de vele migratiebelemmeringen voor vis. Niet alleen in de grote rivieren, maar ook in polderwateren was het leefgebied van vissen door dammen en stuwen ernstig versnipperd geraakt. Pas nadat de KRW in de uitvoeringsfase terecht kwam, werd er naar de vissers geluisterd. Anno 2010 is er volop aandacht voor vismigratie en zijn of worden er overal vistrappen aangelegd. Opvallend genoeg begint er nu een discussie los te komen over nut en noodzaak van deze, soms kostbare, investeringen.

Remco Schreuders, **vakgroepleider waterbeheer en ecologie, Tauw bv**

Enig nadenken over de noodzaak van vispassages is in ons verstuwde en bemalen Nederland niet verkeerd. Wanneer en waarom zijn vispassages wel of niet nodig? Bij het beantwoorden van deze vraag is het belangrijk om te beseffen dat het verbeteren van vismigratiemogelijkheden geen doel op zich is. Waar het om gaat, is bijdragen aan (herstel van) duurzame, robuuste vispopulaties en visstanden. De kennis over de effecten van vispassages op vispopulaties en visstanden is echter nog schaars. Daarmee is het soms ook lastig hard te maken of een vispassage noodzakelijk is. Hier ligt zeker nog een opgave! Simplistisch geredeneerd gaat het bij het afwegen van vismigratiemaatregelen om de aanwezigheid van benodigde habitats qua omvang en kwaliteit én de bereikbaarheid daarvan. Wanneer binnen een watersysteem alle habitats voor de gewenste visstand in voldoende mate aanwezig en bereikbaar zijn, is de noodzaak voor verbinden met andere wateren laag. Zorgen voor behoud of verdere ontwikkeling van habitatstructuren is dan belangrijker dan de aanleg van

vispassages. Vispopulaties en visstanden zullen zich normaal gesproken kunnen handhaven in een dergelijk watersysteem. Anders ligt dat bij sterk verstuwde watersystemen, waar habitatdiversiteit beperkt aanwezig is. In zo'n situatie levert het verbeteren van vismigratiemogelijkheden zeker direct een bijdrage aan de visstand. Interessant is ook wat de KRW hierover zegt. 'Riviercontinuïteit' wordt in de KRW genoemd als één van de hydromorfologische elementen die ondersteunend zijn aan de ecologische toestand voor natuurlijke rivierwatertypen. Bij het maximaal ecologisch potentieel (MEP) wordt aangegeven dat 'ecologische continuïteit' van waterlichamen gewenst is. Voor het goede ecologische potentieel (GEP) wordt alleen opgemerkt dat er 'omstandigheden' aanwezig moeten zijn die erop wijzen dat het GEP voor onder andere de visstand wordt bereikt. Dit sluit in feite aan bij de hierboven beschreven kijk op nut en noodzaak van vispassages en verbindingen binnen en tussen watersystemen voor vis. Met andere woorden: goed afwegen wat wel en

niet noodzakelijk is voor de gewenste visstand of vispopulatie. Daarbij geldt dat er ook situaties zijn die vragen om een nog verder genuanceerde blik op de zaak. Denk bijvoorbeeld aan zoet-zout migratie van diadrome vissoorten of isolatie van watersystemen ten behoeve van soortbescherming. Wanneer dergelijke aspecten een rol spelen, is de afweging voor het al dan niet aanleggen van vispassages uiteraard complexer. Kortom: vispassages, noodzakelijk? Niet per se; altijd eerst goed afwegen wat je er mee wilt en kunt bereiken.

Visstrappen: een noodzakelijk kwaad.

Piet Riemersma, **Grontmij Noord**

Een stelling waar de afgelopen jaren al wel het nodige over is gezegd en is geschreven. Toch kom je in de praktijk nog altijd situaties tegen waarvan je je afvraagt: 'had dat nu wel gemoeten' of 'hadden we dat geld niet anders kunnen besteden'. Dan doel ik niet alleen op het feit dat er ergens voor een vispassage is gekozen, maar ook het type vispassage of het ontwerp ervan. Zo langzamerhand mogen we toch wel stellen dat de vraag rond nut en noodzaak voor de meeste diadrome- en riviertrekvissoorten (bijvoorbeeld aal, drie-doornige stekelbaars, spiering, zeeforel, fint, enz.) in ons land niet meer speelt. Het beleid is vastgelegd in

internationale verdragen en diverse nota's en vrijwel alle waterschappen beschikken over vismigratievisies of -plannen waarin de prioritaire watergangen en de hierin liggende migratieknelpunten voor deze soorten zijn vastgelegd. Knelpunten op de overgangen van zoet naar zout of in beken en rivieren zijn of worden opgelost. Maar wat doen we dan met die grote restgroep van vissoorten die in onze polder- en boezemsystemen voorkomen (oftewel de 'obligate' trekkers)? Daar liggen in ons land toch wel de meeste kunstwerken die de vrije migratie van vis belemmeren en de leefgebieden versnipperen. Hebben deze soorten daar dan last van? Deze vraag is niet

altijd gemakkelijk te beantwoorden en mede afhankelijk van welke 'vis-sendoelen' we na streven. Deze soorten kunnen vaak genoeg nemen met wat slechtere omstandigheden en worden niet meteen met uitsterven bedreigd. Door hun grote aanpassingsvermogen weten zich – zij het op lager populatieniveau – staande te houden; zolang het maar niet te gek

wordt. Doorgaans hebben deze soorten vaak meer last van de achteruitgang van (de kwaliteit van) hun leefgebieden dan de aanwezigheid van kunstwerken als stuwen en gemalen. Is de aanleg van vispassages voor deze soorten dan helemaal niet zinvol? Ik denk van wel, maar het hangt mede af van welke gebieden we met elkaar ontsluiten en ook welke doelstelling we ons op visgebied stellen.

Van nature trokken ook soorten als blankvoorn en brasem – noodgedwongen door de sterke milieudynamiek – in grote scholen binnen onze watersystemen rond. Dit betrof vaak grote scholen vis van respectabele afmetingen die zich hadden aangepast aan deze omstandigheden. Gelukkig komen ze in sommige watersystemen nog voor. Tegenwoordig vinden we het echter vrij normaal (en ook niet erg) dat dergelijke trekkende populaties niet meer in onze watersyste-

men voorkomen en dat een brasem of blankvoorn in onze watersystemen klein blijft (zolang de aantals- en biomassaverhoudingen maar kloppen...). Ieder land krijgt de visstand die het verdient. Ook binnen onze sterk versnipperende en gedegradeerde watersystemen waarin met name standpopulaties huizen, kan de aanleg van vispassage toch zinvol zijn en een bijdrage leveren aan een duurzame en gezonde visstand. Het is dan wel van belang te kijken wat nu precies met elkaar wordt verbonden (en voor welke soorten). Het met elkaar verbinden van bijvoorbeeld twee identieke kanaalpanden, daar schiet de vis niet zo veel mee op. Door een koppeling te leggen met een naburige plantenrijke polder of natuurgebied, kan echter wel een meer gevarieerde visstand ontstaan. In feite wordt hiermee dan gecompenseerd voor het gebrek aan een dergelijk habitat elders. Bedacht

moet echter worden dat een vispassage – hoe goed ontworpen ook – nooit een open waterverbinding kan vervangen.

Terugkomend op de stelling: deze klopt, maar is wel sterk afhankelijk van de soort- en het watersysteem. Voor veel soorten is het geen absolute noodzaak, maar kan het wel bijdragen tot een meer gezonde en meer gevarieerde visstand. Natuurlijk moeten we er met zijn allen voor waken dat de aanleg van vispassages geen vanzelfsprekendheid en modeverschijnsel wordt; de vraag van nut en noodzaak moet worden beantwoord. Daarnaast moeten we ook tav polder- en boezemsystemen duidelijk keuzes maken ten aanzien van visdoelen en waar wel en geen vispassages worden toegepast. Niet alleen de bereikbaarheid, maar ook de aanwezigheid (naar kwaliteit en omvang) van geschikte (deel) leefgebieden speelt hierin een rol.

Wiegert Dulfer, lid Dagelijks Bestuur Waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Afgelopen zomer ving ik op een middag samen met een vismaat tussen de windes door, vier ruisvoorns van tegen de 40 cm aan de hengel in het IJmeer langs de kust bij IJburg. Een opmerkelijke vangst, want wie verwacht er in het zwaar overbeviste IJsselmeer/Markermeer nog zulke oude en kapitale vis te vangen? En wat doet een typische poldervis als de ruisvoorn in het IJsselmeer? In de polders zelf kom je ze haast niet meer tegen. Wie weet nog een polder te noemen waar je tegenwoordig op een middag vier van zulke vissen vangt? Ik in ieder geval niet. Uit eigen waarneming kan ik vertellen dat dit dertig jaar geleden helemaal niet zo ongewoon was.

En hoewel de waterkwaliteit ook in de polders aan het verbeteren is en de plantengroei weer toeneemt, blijkt de ruisvoorn daarvan niet te profiteren. Dit in tegenstelling tot de snoek, waarover je bij wijze van spreken naar de overkant kunt lopen! Waarom is de snoek wel terug en de

ruisvoorn niet? Mijn stelling is dat versnippering van habitat en gebrek aan migratiemogelijkheden in polders de belangrijkste reden voor de achteruitgang van de ruisvoornstand van na de oorlog zal blijken te zijn. Het verdwijnen van grote baars en driedoornige stekelbaars idem dito. Vanaf de Tweede Wereldoorlog hebben de technische ontwikkelingen geleid tot een waterbeheer dat zo gemechaniseerd, geautomatiseerd en verfijnd is dat wij theoretisch aan elk gewenst waterpeil kunnen voldoen. 'Waterpeil op maat' heet dat. Een wens die overigens niet alleen uit de landbouw komt, maar soms ook vanuit natuurbeheerders wordt gesteld. Ook daar willen sommigen voor elk plantje een specifiek peilgebiedje. En technisch kan dat, maar de maatschappelijke kosten zijn hoog. In het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht streven wij naar zo groot mogelijke peilgebieden. Grotere peilgebieden leveren robuustere watersystemen, die tegen lagere kosten te beheren zijn. Toch vormen peilgebie-

den een soort vijvers die gescheiden blijven voor met name vissen. Met daarbij voor sommige soorten waarschijnlijk te weinig variatie in diepte, substraat, begroeiing, etc. Onderzoek in Noord-Holland wijst uit dat er ophoping van vis ontstaat in het laagste peilvlak.

Inmiddels hebben onze collega's van het waterschap Groot Salland een systeem ontwikkeld om zonder veel meerkosten stuwen in polders passeerbaar te maken. Ik wil snel onderzoeken of dat ook in ons gebied toepasbaar is. Het lijkt mij een maatregel die een relatief kleine moeite kost, maar daarentegen groot effect sorteert. **V**